

Na svoji čest prohlašuji, že jsem pana Hádka ani nepoklopil do holenní kosti, ani nechytil pod krkem, jak vypovídal na VB ve své stížnosti. Pro tyto nechutné okamžiky mám i své seriózní a objektivní svědky. Sami mě ještě ráno vyhledali na stanici a jednání kolektivu přátel pana Hádka odsuzovali jako zbytečnou, lacinou a nehoráznou provokaci. Druhý člen hlídky mně po zjištění kritické situace přispěchal na pomoc. Po uvolnění z davu jsem šel rovnou za panem Hádkem, který se mě nadále neustále fotografoval. Byla to bohužel pro mě, vzhledem k jeho zesměšňujícímu chování, trapná situace. Nasedli jsme do hlídkového vozu a chtěli odjet. V tom nám však bránil sám Hádek, který se postavil před auto a fotografoval nás. Také ostatní přátelé pana Hádka nám nechtěli uvolnit cestu. Toto nesmyslné počínání mohlo skončit úrazem Hádka nebo dalších, nebýt duchapřítomnosti řidiče. Protože dav se i nadále nechtěl rozestoupit a bránil nám v klidném odjezdu, použili jsme v souladu s platným předpisem pro tuto situaci slzotvorného plynu KASER. Zařízení však selhalo a nemělo tedy žádný účinek. Protože jsme chtěli zabránit hysterickým výstupům vůči nám, volili jsme jedinou možnost: na zpáteční rychlost jsme odjeli na nejbližší křižovatku.

Přiznávám, že v dané politické situaci v Semilech jsem mohl jednat taktičtěji. Jsem ale jen obyčejný člověk a myslím si, že po předchozí noční službě a bezprostředně následujících sportovních plaveckých přeborech jsem v tuto další noční službu měl jako každý jiný příslušník spíše právo na odpočinek. Je pochopitelné, že takováto „kalvárie“ nikomu na klidu nepřidá.

Během služby mi byly vzhledem k mé znalosti s místními občany nabízeny na tanečních zábavách různé alkoholické nápoje. K této skutečnosti musím prohlásit, že jsem si vždy přijímel pouze symbolicky, a to tak, abych nikoho neurazil. Pouze ve vinárně před popisovaným incidentem jsem vypil asi půl sklenky vína. Za tento přestupek budu také kázeňsky potrestán.

Důsledek stížnosti pana Hádka je však pro mě velmi nepříjemný. Jsem mimo jiné brán k odpovědnosti za poškození dobrého jména VB a další opatření budou mít pro mě zřejmě existenční důsledky. Mám za sebou 18 let těžké služby obyčejného příslušníka VB, který se nikterak nepodílel na deformacích padesátých let a konal stále stejnou službu v zájmu ochrany veřejného pořádku a bezpečnosti občanů.

Každá podobná výpověď je otázkou cti a charakteru člověka. Veden touto skutečností Vám s žádosťou o uveřejnění adresuji tento dopis.

S pozdravem

Josef Vaněk, poručík VB, Semily

LL č. 24. 8. srpna 1968

Náš polednový proces je postupnou renesancí starých demokratických hodnot, aplikovaných v nových podmínkách netřídní společnosti. Je něčím novým v dosavadním modelu socialistického zřízení. A došlo k prvnímu velkému zauzení, které jsme sice očekávali, ale jehož konkrétní formu jsme zpočátku těžko mohli odhadnout. K tomuto zauzení dala příčinu kuriózní shoda tří momentů:

1. Přílišná, leč zcela pochopitelná netrpělivost některých nad pomalým tempem demokratizace a z toho plynoucí zvýšený tlak na řídicí orgány;

2. Stupňovaný nátlak, který na nás v posledních měsících vyvinuli někteří naši spojenci;

3. váhavost a jistá počáteční improvizace našeho vedení. A na shodě těchto momentů se nejprve pokusili domácí odpůrci nového kursu o konfrontaci síly. Tím ovšem pohnuli národem a vyprovokovali vedení k rozhodnějšímu postoji. Ztrácela se netrpělivost těch dole a kupodivu ustupovala váhavost těch nahoře. A v této chvíli, když nevyšel vnitřní pokus o zastavení demokratizačního procesu, zesílil nátlak zvenčí. Byl špatně prokalkulován; nejenže neposílil představitele starého a nerozdělil stranu na „věrné“ a „kacíře“, ale naopak strana a národ se „daly dohromady“ a vedení vykročilo rozhodně a bez váhavosti k první větší konfrontaci zahraničně politické. A tak vlastně ve chvíli, kdy naše polednová jednota začala být ohrožována partikulárními zájmy, pomohl zcela nechtěně vnější tlak k upevnění Dubčekovy pozice a komunistická strana znovu začala získávat terén. První velké zauzení v naší cestě se tedy odehrálo v zahraničně politické oblasti a nikoliv, jak se mohlo též stát, v oblasti vnitropolitické. Má to tu výhodu, že místo rozděleného lidu v důsledku možných vnitropolitických rozporů tu stojí oba národy sjednocené za svými reprezentanty. Doplatí na to přátelství; politika se dá různě měnit a lámat, ale důvěra a přátelství buď je, anebo není.

Ptejme se, z čeho vyplývají omyly sovětské politiky v Československu a vůči Československu.

1. Především, Sovětský svaz je velmoc a jako velmoc dělá globální politiku. Ta je dnes dosti spolehlivě založena na rovnováze síly, jež vytváří ovzduší relativního míru. V rámci této rovnováhy jsou možné i dílčí konflikty (viz Vietnam, Střední východ), které mohou jít až na hranici globálního konfliktu a které by teoreticky mohly ohrozit i vlastní a bezprostřední sféry zájmu a vlivu obou velmocí. Tím spíš by hrozilo nebezpečí jedné ze stran, byla-li by ona křehká rovnováha vychýlena jakoukoliv změnou v jednom či druhém táboře anebo kdyby jedna ze stran byla zahrnána v důsledku své slabší pozice, obrazně řečeno, do kouta.

Sovětský svaz je socialistická velmoc a od počátku se stal vlastně cizím tělesem v organismu buržoazně liberální společnosti. Každý organismus se zcela pochopitelně snaží cizí těleso vytlačit nebo alespoň izolovat. Tento tlak je konstantní, a proto je sovětské vedení tak citlivé na cokoli, co skutečně anebo jen zdánlivě oslabuje velmocenské postavení SSSR. Československo má však rovněž zájem na pevnosti mezinárodního postavení SSSR a bylo by nemoudré proti tomu cokoli dělat.

Jenomže i v organismu socialistického společenství se objevilo zdánlivě cizí těleso — československý pokus spojit význam slov socialismus a demokracie v jednom. Československo se dostalo do rozporu s představami sovětské politiky o praktickém uplatňování jednoty socialistických států.

SSSR je pro nás stát spojencem, a jelikož spojení si vybíráme, obsahuje tento fakt podstatný prvek dobrovolnosti. Ale náš stát je zároveň velmi významným zájmovým prostorem sovětské politiky, a v tom už se pro nás skrývá prvek nedobrovolnosti a závislosti. A místo toho, aby sovětská politika podpořila to nové v Československu a zvolila jiné metody ve vzájemných vztazích, než je kontrola ve všech oblastech, a tak zdůraznila onen prvek dobrovolnosti ve spojeneckých vztazích, zaujala právě opačný postup, diktovaný obavou o ztrátu významné pozice v Evropě, a tím vlastně postavila vše na oně závislosti. Prvek nedobrovolnosti ostře vystoupil do popředí — a kterému národu je to milé a přijatelné?

V pozadí tedy stojí z hlediska SSSR pochopitelná obava, aby socialistické společenství nebylo v důsledku změn v ČSSR oslabeno, tato obava byla ale dána najevo naprosto nepochopitelným a nešťastným způsobem.

2. Z hlediska postavení SSSR jako velmoci mají důsledky změn v Československu význam i vzhledem k možnosti, že budou mít tetězovou reakci též v dalších socialistických státech, a i v SSSR. I když je to dlouhodobější perspektiva, vnitřní síly k těmto změnám jsou i v Polsku, i v SSSR. Složitě národnostní problémy, růst technické inteligence vědomé si rozporu mezi výsledky vědeckotechnické revoluce ve světových centrech vědy a techniky a zaostáváním vlastní techniky, respektive pomalostí její aplikace v praxi, generační problém a při tom všem těžkopádná struktura řízení společnosti, to vše je úrodné podloží ke změnám. Ovšem, změny v Československu zdaleka nemohou ohrozit rovnováhu síly ve světové politice, zatímco obdobné otřesy v SSSR by nutně oslabily jeho postavení jako velmoci a mohly by vést i nepřijemným změnám ve světové politice. Proto se dá pochopit opatrný přístup sovětského vedení ke všemu, co by tyto vnitřní změny mohlo podnítit a inspirovat.

Je třeba si uvědomit jeden ze základních rysů sovětské zahraniční politiky. Jakkoliv je to u socialistické

politiky překvapující, staví sovětská politika nikoli v první řadě na rozboru společenských sil a proudů, ale především na osobách. Vede to někdy k nepřijemným koncům, když například v Indonésii tato politika stála a padla se Sukarnem, v Ghaně s NKRumahem, v arabském světě stává na Násirovi. A tak ne náhodou Antonín Novotný několikrát utrousil, že o prvním tajemníkovi či o prezidentu republiky se nerozhoduje v Praze.

A jsme u kořene věci. V Československu zřejmě sovětská vůdce nedůvěřovali příliš schopnosti a přání národa udržet a rozvíjet socialismus dobrovolně a demokraticky, jedinou záruku spojenectví viděli asi v jistých osobách. A jestliže sjezd s velkou pravděpodobností smete řadu lidí, na které sovětské vedení dosud spoléhalo, cítí v tom ohrožení svých zájmů v Československu. A místo, aby se hned v počátku dohodli s novými lidmi v československém vedení v souladu s principy rovnoprávnosti, které jsou tak často vyhlášovány, raději zvolili riskantnější cestu nátlaku a požadavků jedny odstranit a druhé (zpravidla ty „staré“) udržet.

Sovětská politika si zřejmě ani neuvědomila, že v létě 1968 založila též jinou tradici v čs.-sovětských vztazích, tradici nátlaku. Zbytečně. Stačilo hned zpočátku trochu více pochopení, trochu více důvěry, trochu přesnějšího odhadu o skutečném stavu věci v Československu, o skutečném smýšlení lidí, o skutečných možnostech komunistické strany. Špatně posloužili ti informátoři, o které se sovětská politika opírala, a málo znalosti zřejmě projevil i zastupitelský orgán SSSR v Praze. Zaměnili extrémny za hlavní proud, detail za celek, upřímnost nových vůdců za taktiku.

A přece v zahraničně-politických cílech nechť ten to stát nic měnit na svých úkolech, vyplývajících ze základní zahraničně politické orientace a ze spojeneckých závazků. Chť jenom přitom uplatnit i svůj národní zájem. Nemůžeme mít zájem na jakémkoli oslabení bezpečnostní politiky SSSR, který jako velmoc musí spoléhat především na rovnováhu síly. Z druhé strany však nemůžeme v jakémsi zájmu této rovnováhy obětovat svůj cíl — pokusit se o nový socialismus. A v zájmu této rovnováhy nemůže přece sovětská politika uplatňovat mocenské nástroje tam, kde by mělo jít nanejvíše o ideologickou diskusi. Jestliže tak učinila, dostala se do izolace v mezinárodním komunistickém hnutí, neboť v tomto případě neodbala jeho zájmu. Skutečnost, že se za varšavský dopis nepostavila zdrucující většina komunistických stran, je toho důkazem.

Pro Československo je však bezpečnostní politika širší záležitost než jenom budování spolehlivé obrany. Druhou stranou jejího úsilí musí být snaha o vyloučení všech možností konfliktu na evropském kontinentě. A to je možné nikoliv vyhrocením rozporů, ale postupným sblížením kulturním, hospodářským i

politickým, tj. spoluprací hledat cestu k evropské bezpečnosti. Naší zahraniční politice nezbyvá, chce-li být adekvátní vnitropolitickému vývoji, než se aktivizovat v evropských záležitostech.

Můžeme, samozřejmě, dát garancie, že politicky nevybočíme z hlavních cílů socialistického společenství, což ale nemůže znamenat, že v konkrétních krocích se budeme podřizovat požadavkům, dejme tomu NDR.

Můžeme dát garancie, že své hospodářské závazky vůči spojencům dodržíme, nemůžeme se však vzdát úsilí, aby způsob provádění těchto vztahů více odpovídal zdravým ekonomickým pravidlům a aby tyto vztahy nebrzdily naši snahu navázat plodnější styk s oblastmi techniky a vědy.

Můžeme dát garancie, že v oblasti obrany socialistického společenství učiníme jako dosud maximum, to však neznamená, že dopustíme porušování státní svrchovanosti či že podřídíme znovu, jak tomu bylo v posledních letech, naše hospodářství neuměrným zbrojním programům. A vypracování vlastní československé vojenské doktriny, vycházející důsledně především z možnosti obrany čs. teritoria, nemusí být vůbec v rozporu s našimi závazky ve Varšavské smlouvě.

Ale nemůžeme souhlasit s jakýmkoliv nátlakem na naše vnitřní záležitosti. Jsme občany suverénního státu, alespoň zatím, víme sami nejlépe, co máme činit, kde jsou naši přátelé, odkud hrozí nebezpečí. Jsou jisté konstanty, kterými se vyznačuje celý náš proces od ledna. Má-li být úspěšný, nemůže se jich vzdát. Pro naše spojení, chtějí-li jimi zůstat, je jediná možnost: uznat je, pochopit a respektovat.

LL č. 24, 8. srpna 1968

Jan Mlynárik

Kdo má tedy pravdu?

Tak se ptá M. Jariš (RP 16.7.1968) srovnávaje hodnocení V. sjezdu KSČ I. Klímou a V. Kopecským a označuje prvé za antistalinské a druhé za stalinské. Dochází k názoru, že ani jedno hodnocení neodpovídá pravdě, neboť jestli podle Klímy (LL 18/1968) je všechno, co je spojené se stranou, stalinismus, a proto hodné zatracení, tak by na druhé straně podle Kopecského (30 let KSČ) zase měla být strana organizací na způsob Maul halten.

Kdyby se M. Jariš nepouštěl do historické analýzy a hodnocení historie KSČ a zvláště V. sjezdu, nemuseli bychom se sporem zabývat. Ale Jariš se tváří, že historii skutečně rozumí a že je zasloučeně informován o nejnovějších výsledcích historického bádání. Je však nutno říci, že jeho názory na hodnocení V. sjezdu zůstávají zcela v rovině propagandismu RSS z počátku či poloviny padesátých let, kdežto historické bádání se už od roku 1958 příkře rozchází s takovým hodnocením a ve shodě s historickou pravdou hledá věrnější obraz tohoto „historického mezníku“.

Ano, V. sjezd KSČ skutečně byl historický mezník v životě strany, ale otázka je, jaké kvality a jakého druhu. Podle V. Kopeckého, ale i podle A. Novotného ještě roku 1963, byl zdrojem pýchy a slávy, k níž je třeba se stále s hrdoostí vracet. Avšak podle naší historiografie to byl počátek čtyřicetileté odbočky, okliky přirozeného vývoje, začátku šmeralovým vedením, odbočky, z níž se na někdejší kolej strana dostává až po lednu 1968.

Možná, že se to někomu bude zdát příliš rázné konstatování, ale víme přece, že historické procesy mohou být léta či desetiletí deformovány, vychýleny z vlastního toku a že takové odbočky mohou trvat příliš dlouho. Je to prostě v povaze historických procesů, které nebývají přímočaré a nekomplikované.

Zajímavé je, že tehdy, roku 1929, se sedm spisovatelů - komunistů, stává proti nastolení režimu diktátu a bezpodmínečného souhlasu, proti vyhnání demokracie ze strany a odkráglování vedoucích čestných komunistů. Byli okamžitě vyloučeni ze strany. A na konci (doufejme) toho dlouhého procesu — roku 1967 — jsou zase vylučováni a perzekvováni spisovatelé - komunisté, protestující proti týmž metodám a deformacím. Je to jen shoda okolností?

Podobně je zmíněná čtyřicetiletá oklika zarámována i dvěma vůdci strany: Kl. Gottwaldem a A. Novotným. Faktická i duchovní kontinuita byla za celá ta léta zachována téměř ve všech věcech týkajících se inauguračního aktu vlády i jejího pádu. Tato téměř úplná totožnost a neobčejná přibuznost jenom podtrhuje nepřetržitost souvislostí, k nimž se A. Novotný nikoliv náhodou, ale logicky na sklonku zmíněné etapy hlásil.

